

כולנו שואלים 'מה נשתנה?'

Category: חגים, פסח

בליל פסח שואלים כולנו את הקב"ה מדוע עם ישראל נתון עדיין בגלות, ומתי הלילה יהפוך ליום. על המשמעות הפנימית של קושיות ההגדה.

מסורת של שאלות

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות? את השאלה הזאת מכיר כל ילד יהודי שלומד בגן. ה'עולם' נוהג שהבן הצעיר שואל בשולחן את ארבעת הקושיות, אבל אצל חסידים נהוג שכולם שואלים את ארבעת הקושיות, כולל אב המשפחה עצמו.

ישנו מנהג יהודי עתיק שלפני השאלות מקדימים את התיבות "טאטע איך וועל בא דיר פרעגען פיר קשיות".

מסופר שפעם ילד בא הביתה ואביו התעניין אצלו האם כבר למד ב'חדר' מה נשתנה. כתשובה לשאלתו התחיל הילד לומר את נוסח "מה נשתנה", אבל האב שאל אותו מה עם ההקדמה "טאטע" וכו', והילד השיב שהמורה לא לימד את זה. ביום המחרת פגש האבא [?] שהיה אדמו"ר חסידי [?] את המלמד ושאל אותו מדוע לא לימד את בנו את ההקדמה של 'מה נשתנה', והמורה השיב: הואיל וההקדמה הזאת אינה חלק מהטקסט המקורי הוא לא רצה להעמיס על הילדים שיצטרכו לשנן גם אותה בעל פה, ולפיכך ויתר על ההקדמה הזאת.

אמר לו האב: כלום חכם אתה יותר מכל המלמדים? אינך מבין כלל מדוע הנהיגו אבותינו ללמד כך את התינוקות ואל תנסה אפוא לשנות מנהג קדמונים עתיק.

קושיה בת אלפיים שנה

השאלה 'מה נשתנה' היא לא שאלה שמופנית אך ורק לאבא הביולוגי, אלא היא מופנית לאבינו שבשמיים: מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות. יום ולילה מסמלים שתי תקופות בהיסטוריה היהודית; בזמן שעם ישראל ישב על אדמתו ובית המקדש היה על מכוננו זה היה בדוגמת יום שאז השמש זורחת וזה מסמל גילוי אלוקות, כי רואים אלוקות במוחש. משא"כ זמן הגלות נחשב ללילה. בלילה חשוך ובשעה שחשוך הרי לא רואים את הדרך. לא ניתן להבחין אם הולכים בדרך הישרה או שחלילה תועים בדרך, ואולי יש גם בורות שניתן חלילה להתקל בהם.

כך גם ברוחניות: בזמן הגלות יהודי לא רואה ברור מהי הדרך הנכונה לעבוד את ה' והוא לא

יודע מתי הוא באמת הולך בדרך המלך ומתי הוא מועד ונופל ברוחניות.

וכמו שמבאר במאמר (פורים תש"כ) מיוסד על הזהר שאומר "אני ישנה ולבי ער, אמרה כנסת ישראל אני ישנה בגלותא, שעם ישראל בזמן הגלות הם בבחינת שינה". כאשר אדם מצוי בשינה השינוי העיקרי שניכר בו הוא בעיניים, שבשעת השינה העיניים סגורות. ראייה היא הכוח החשוב ביותר שיש באדם, גם ראייה כפשוטה וגם ראיית עיני השכל.

כאשר אדם אומר "אני רואה שאתה טועה" אין הפירוש שהוא רואה משהו גשמי אלא הכוונה שהדברים כל-כך ברורים אצלו כמו שהוא רואה את זה. כמו שנאמר "החכם עיניו בראשו והכסיל בחושך הולך", ולכן כאשר אדם לא רואה מה שהוא עושה אז הוא כמו ישן. זהו זמן הגלות.

עוד תופעה שאנחנו מבחינים אצל אדם ישן היא, שבשעת השינה הוא שוכב באופן של ראש ורגל בהשוואה. כל עוד אדם עומד אז המוח הוא החלק העליון ביותר ואח"כ הלב ואח"כ כבד ר"ת מלך שאז אדם שולט עם המוח על לבו, מוח שליט על הלב.

משא"כ בשעה שהוא ישן כל אבריו הם בהשוואה בדוגמת בהמה שהראש והלב ושאר האיברים הם בהשוואה אחת. וזהו המצב בזמן הגלות ר"ת המוח אינו שולט אצל יהודי, הוא לא מלך, אלא אז הסדר הוא הפוך ר"ת לב, מוח, כבד ר"ת למך.

בנוסף לזה, כאשר אדם ישן הוא חולם חלומות. מה טיבו של חלום? אדם רואה בשעת החלום דברים שבמציאות אינם יכולים להתרחש. הוא יכול לראות אדם שכבר לא נמצא בעולם שנים רבות, וכן הוא יכול לראות דברים הופכיים ובלתי מציאותיים בעליל. וישנם גם חלומות מפחידים שאדם מתעורר מהם בבהלה וכולו מפוחד.

כך גם בזמן הגלות. מה שמתרחש עם בני ישראל זה נגד המציאות האמיתית. כיצד ייתכן שהעם הנבחר יסבול צרות כאלו? כיצד ייתכן שאלו שנקראים "בנים למקום" ובלשון הבעש"ט שאהבתו של הקב"ה לישראל היא כמו אהבת הורים לבן יחיד שנולד להם לעת זקנותם, כיצד אפוא ייתכן שתהיה כזאת שואה איומה, הרי זה אבסורד הכי לא מציאותי שיכול להיות עלי אדמות.

ובליל הסדר אנו יושבים ביחד ושואלים את אבינו שבשמיים "טאטע מה נשתנה הגלות [הלילה] הזה מכל הגלויות"; גלות מצרים היה לה סוף אחרי 210 שנים, גלות בבל נמשכה 70 שנה, אך במה השתנתה הגלות הנוכחית שהיא ארוכה וחשוכה יותר מכל הגלויות הקודמות.

השאלה שכל יהודי שואל את הקב"ה היא מתי יבוא סוף לגלות המר הזה. זו שאלה שמתעוררת אצל כל אחד ואחד ולא רק אצל צעיר הבנים.